

**APOŠTOLSKÝ LIST *SUBLIMITAS ET MISERIA HOMINIS*  
SVATÉHO OTCE FRANTIŠKA  
KE ČTYŘSTÉMU VÝROČÍ NAROZENÍ BLAISE PASCALA**

*VELIKOST A BÍDA ČLOVĚKA.* Tento paradox tvoří ústřední bod myšlení a trvalého poselství Blaise Pascala, který se narodil před čtyřmi stoletími, 19. června 1623, v Clermontu ve střední Francii. Pascal svůj život od dětství zasvětil hledání pravdy. S pomocí rozumu hledal její stopy v oblasti matematiky, geometrie, fyziky a filozofie, přičemž učinil pozoruhodné objevy a již v mládí dosáhl značného věhlasu. S těmito úspěchy se však nespokojil. Ve století velkých pokroků mnoha vědních oborů, které doprovázel také vzestup filozofické a náboženské skepse, se Blaise Pascal projevil jako neúnavný hledač pravdy, „neklidný“ duch otevřený stále novým a vzdálenějším obzorům.

Pascalova geniální a zvědavá mysl nikdy nepřestala hloubat nad odvěkou, avšak stále novou otázkou, která se v lidském srdci rodí: „Co je člověk, že na něho myslíš, co je smrtelník, že se o něho staráš?“ (Ž 8,5). Tato otázka zaměstnávala lidi všech dob a míst, všech kultur, jazyků a náboženství. „Vždyť co vlastně je člověk v přírodě?“ ptá se Pascal: „Vzhledem k nekonečnu nicotou, vzhledem k nicotě veškerenstvím.“<sup>1</sup> Žalmista tuto otázku klade v rámci dějin lásky mezi Bohem a jeho lidem – dějin, které vyvrcholily vtělením „Syna člověka“, Ježíše Krista, kterého Otec vydal opuštěnosti, aby ho posléze korunoval slávou a ctí nad každé stvoření (srov. v. 6). Právě této otázce, položené jazykem tak odlišným od jazyka matematiky a geometrie, věnoval Pascal trvalou pozornost.

Proto se domnívám, že je na místě označit Pascala za člověka, kterého charakterizuje zásadní postoj úcty a otevřenosti vůči veškeré skutečnosti: byl otevřen jiným rozměrům poznání a života, druhým lidem i společnosti. Například v roce 1661 vyvinul v Paříži první systém veřejné dopravy v dějinách, „kočár za pětník“. Zmiňuji se o tom na začátku tohoto listu jen proto, aby bylo zřejmé, že ani Pascalovo obrácení ke Kristu, které začalo „nocí ohně“ 23. listopadu 1654, ani jeho mistrná intelektuální obhajoba křesťanské víry nijak neubraly na tom, že byl významným mužem své doby. Nadále se zabýval otázkami, které trápily lidi jeho epochy, i hmotnými potřebami všech členů společnosti, v níž žil.

Tato otevřenost okolnímu světu v něm udržovala zájem o druhé také při jeho poslední nemoci, bylo mu tehdy pouhých třicet devět let. V této poslední fázi své pozemské pouti údajně prohlásil: „Pokud mají lékaři pravdu a Bůh mi dá, abych se z této nemoci uzdravil, jsem rozhodnut, že do konce života nebudu už mít jinou práci nebo zaměstnání než sloužit

---

<sup>1</sup> *Pensées*, B 72, L 199, Ž 78. V následujících citacích z Pascalových *Myšlenek* se písmena B a L vztahují k tradičnímu číslování podle Brunshvicga a podle Lafumy. [Kde je to možné, přebíráme český text z výboru a překladu pořízeného Miloslavem Žilinou (Mladá fronta, Praha 2000), který roku 2020 vydala jako elektronickou knihu Městská knihovna v Praze (volně ke stažení na adrese <https://search.mlp.cz/cz/titul/myslenky/4526862/>) a příslušnou stranu z tohoto vydání pak označuje třetí číselný údaj v citaci, označený písmenem Ž. Tam, kde výbor M. Žiliny příslušný text neobsahuje, citujeme z překladu Antonína Uhlíře (Jan Laichter, Praha 1937), což v citaci označujeme písmenem U a číslem strany, anebo překládáme přímo z anglického znění listu Svatého otce a citaci nijak zvlášť neoznačujeme – pozn. překl.]

chudým.“<sup>2</sup> Je působivé si uvědomit, že tak veliký génius jako Blaise Pascal nepovažoval v posledních dnech svého života nic za naléhavější než potřebu věnovat své síly skutkům milosrdenství: „*Jediným cílem Písma svatého je milosrdenství.*“<sup>3</sup>

Těší mě, že při čtyřstém výročí Pascalova narození mi Boží prozřetelnost poskytuje příležitost vzdát tomuto muži hold a připomenout ty stránky jeho života a myšlení, které považuji za užitečné, aby povzbudily současné křesťany i jejich současníky dobré vůle při hledání skutečného štěstí. Vždyť „všichni lidé se snaží dosáhnout štěstí. Nevyskytují se výjimky; ať jsou jejich prostředky jakkoli rozdílné, všichni směřují k tomuto cíli.“<sup>4</sup> I čtyři století po svém narození zůstává Pascal naším společníkem na cestách a doprovází nás při hledání pravého štěstí a – díky daru víry – také při pokorném a radostném poznávání ukřižovaného a vzkříšeného Pána.

### **Muž zamilovaný do Krista, který mluví ke každému**

Dokáže-li Blaise Pascal zaujmout každého, je to především proto, že tak přesvědčivě hovořil o našem lidském údělu. Bylo by však mylné vidět v něm jen pronikavého pozorovatele lidského chování. Jeho monumentálnímu dílu *Pensées*, „Myšlenky“, jehož některé jednotlivé výroky jsou dávno proslavené, nelze skutečně porozumět, pokud si neuvědomíme, že jejich středem a zároveň klíčem k jejich pochopení jsou Ježíš Kristus a Písmo svaté. Jestliže totiž Pascal hodlal mluvit o člověku a Bohu, pak jediné kvůli jistotě, k níž dospěl: „Nejen nepoznáváme Boha než skrze Ježíše Krista, ale nepoznáme se ani sami než skrze Ježíše Krista; život, smrt známe jen skrze Ježíše Krista. Mimo Ježíše Krista nevíme, ani co je náš život ani co naše smrt ani co Bůh ani co my sami. Takto bez Písma, kterému cílem je jen Ježíš Kristus, neznáme nic a vidíme jen temnot.“<sup>5</sup> Má-li toto odvážné prohlášení pochopit každý a nemá-li se považovat jen za čistě dogmatické tvrzení nepochopitelné tomu, kdo nesdílí víru církve, ani se za ním nemá hledat znevažování legitimního rozsahu přirozeného rozumu, je třeba ho objasnit.

### **Víra, láska a svoboda**

Jako křesťané se musíme vyhnout pokušení předkládat druhým svou víru jako nezpochybnitelnou jistotu, která je každému jasná. Je zřejmé, že Pascalovi šlo o to, aby si lidé uvědomili, že „Boha a pravdu od sebe nelze oddělit“,<sup>6</sup> zároveň však věděl, že víra je možná pouze díky Boží milosti, kterou přijímá srdce, když je svobodné. Skrze víru se osobně setkal s „Bohem Abrahámovým, Bohem Izákovým, Bohem Jakubovým, nikoli s Bohem filozofů a učenců“,<sup>7</sup> a uznal, že Ježíš Kristus je „cesta, pravda a život“ (Jan 14,6).

---

<sup>2</sup> G. PERIER, *Vie de M. Pascal*, in: *Œuvres complètes*, par M. Le Guern, I, Paris 1998, 91.

<sup>3</sup> *Pensées*, B 670, L 270.

<sup>4</sup> B 425, L 148, Ž 37.

<sup>5</sup> B 546, L 417, U 305.

<sup>6</sup> *Entretien avec M. de Sacy*, in: *Œuvres complètes*, par M. Le Guern, II, Paris 2000, 90.

<sup>7</sup> *Pensées (Mémoires)*, L 913.

Právě proto bych navrhoval, aby každý, kdo chce vytrvale hledat pravdu – což je v tomto životě nikdy nekončící úkol – naslouchal Blaise Pascalovi, muži obdivuhodné inteligence, který trval na tom, že kromě usilování o lásku nemá žádná pravda cenu. „Z pravdy činíme modlu, neboť pravda bez lásky není Bůh, ale jen jeho obraz: je to modla, kterou v žádném případě nesmíme milovat ani uctívat.“<sup>8</sup>

Pascal by nás tak ochránil před falešnými naukami, pověrami i libertinismem, které tolik lidí odvracejí od trvalého pokoje a radosti v tom, který si přeje, abychom si zvolili „život a štěstí“, a ne „smrt a neštěstí“ (Dt 30,15.19). Tragédií tohoto života však je, že občas nevidíme jasně, a v důsledku toho pak volíme špatně. Radost evangelia si totiž můžeme vychutnat „jenom tehdy, když nás Duch Svatý prostoupí veškerou svou mocí a osvobodí nás od slabosti sobectví, pohodlnosti a pýchy“.<sup>9</sup> Ba co víc, „bez moudrosti rozlišování se můžeme snadno přeměnit v loutky vydané všanc momentálním nabídkám“.<sup>10</sup> Pokud tedy doceníme živou víru Blaise Pascala, který se snažil ukázat, že křesťanské náboženství je „úctyhodné, neboť skutečně zná člověka“, a „láskyhodné, neboť slibuje pravé dobro“,<sup>11</sup> může nám to pomoci projít stíny a smutky tohoto světa.

### **Mimořádná vědecká mysl**

Když Blaise Pascalovi v roce 1626 zemřela matka, byly mu tři roky. Jeho otec Étienne, věhlasný právník, proslul také výjimečným vědeckým nadáním zejména v oblasti matematiky a geometrie. Rozhodl se osobně zajistit vzdělání svých tří dětí Jacqueline, Blaise a Gilberte a v roce 1632 se s nimi přestěhoval do Paříže. Blaise velice rychle prokázal mimořádnou inteligenci a vytrvalost v hledání pravdy. Jeho sestra Gilberte vypráví, že „od dětství dokázal přijímat pouze to, co mu připadalo zjevně pravdivé, a proto pokud nedostal pádné důvody, hledal je sám“.<sup>12</sup> Jednoho dne ho otec našel, jak studuje geometrii, a v jednu chvíli si uvědomil, že Blaise, který ve svých dvanácti letech netušil, že dotyčné poučky může pod patřičnými názvy vyhledat v knihách, si kreslením obrazců do hlíny sám od sebe odvodil prvních 32 Euklidových vět.<sup>13</sup> Gilberte vzpomínala, že otec byl „ohromen hloubkou a silou jeho intelektu“.<sup>14</sup>

V následujících letech pak Blaise Pascal intenzivně pracoval na tom, aby jeho obrovský talent přinesl ovoce. Coby sedmnáctiletý se stýkal s nejnáročnějšími muži své doby. V rychlém sledu pak následovaly jeho objevy a knihy. V roce 1642, tehdy devatenáctiletý, vynalezl aritmetický stroj, předchůdce našich moderních počítačů. V tomto ohledu promlouvá Pascal k naší době, neboť nám připomíná velikost lidského rozumu a vybízí

---

<sup>8</sup> *Pensées (Le Mystère de Jésus)*, B 582, L 926.

<sup>9</sup> Apoštolská exhortace *Gaudete et exultate*, 65. [Český text přebíráme z překladu vydaného nakladatelstvím Paulínky, Praha 2018 – pozn. překl.]

<sup>10</sup> Tamtéž, 167.

<sup>11</sup> *Pensées*, B 187, L 12.

<sup>12</sup> G. PERIER, op. cit., 64.

<sup>13</sup> Srov. tamtéž, 65.

<sup>14</sup> Tamtéž.

nás, abychom ho využívali k pochopení tajemství okolního světa. Jeho porozumění matematice, schopnost do detailu pochopit, jak věci fungují, se mu pak bude hodit po celý život. Jak píše významný teolog Hans Urs von Balthasar: „Cvičil se v preciznosti, která je vlastní matematice a přírodním vědám jako takovým, aby dosáhl docela jiné preciznosti – té, která je vlastní sféře bytí a křesťanské sféře.“<sup>15</sup> Pascalova důvěra v používání přirozeného rozumu, která ho spojuje se všemi hledači pravdy, mu na jedné straně umožnila uznat hranice rozumu a na druhé straně být vnímavý k nadpřirozeným důvodům Božího zjevení, a to s oním smyslem pro paradox, který měl později najít výraz ve filozofické hloubce a literárním kouzlu jeho *Pensées*. „Církev vynaložila veliké úsilí jak dokazováním že Ježíš Kristus byl člověk, těm, kdo to popírají, tak i dokazováním, že byl Bůh. Obojí přitom bylo stejně zřejmé.“<sup>16</sup>

## Filozofové

Mnohé Pascalovy spisy jsou prodchnuty jazykem filozofie. Platí to zejména pro jeho *Pensées*, posmrtně vydanou sbírku fragmentů, které shrnují jeho poznámky a náčrty k filozofii inspirované teologickým zájmem. Badatelé se s různým výsledkem pokoušeli obnovit původní podobu a jednotu této sbírky. Pascalova vášnivá láska ke Kristu a ke službě chudým, o níž jsem se již zmínil výše, nebyla ani tak známkou rozdělení v mysli tohoto odvážného učedníka, jako spíše dokladem intenzivnějšího růstu směrem k evangelnímu radikalismu – postupu, který za pomoci milosti směřuje k živé pravdě Páně. Pascal disponoval nadpřirozenou jistotou víry a považoval ji za plně slučitelnou s rozumem, přičemž podle něj rozum nekonečně převyšovala, a snažil se co nejvíce navazovat dialog s těmi, kdo jeho víru nesdíleli. Vždyť těm, „kdo víru nemají, můžeme ji dát jen cestou rozumu, dokud by jim ji Bůh nevložil do citu v srdci“.<sup>17</sup> Nacházíme zde naprosto uctívou a trpělivou podobu evangelizace a prospělo by, kdyby ji naše generace dokázala napodobit.

Pro správné pochopení Pascalových úvah o křesťanství je tedy nutné věnovat pozornost jeho filozofii. Obdivoval moudrost starověkých řeckých filozofů, kteří se prostě a klidně snažili dobře žít jako občané *polis*: „Lidé si Platóna a Aristotela nepředstavují jinak než v rozložitých profesorských talárech. Byli to však opravdoví muži a nelišili se od ostatních, smáli se s přáteli, a když je bavilo pustit se do svých *Zákonů* a svých *Politik*, dělali to pro kratochvíli. Byla to nejméně filozofická a nejméně vážná část jejich života. Nejfilozofičtější bylo žít prostě a pokojně.“<sup>18</sup> Přes všechnu jejich velikost a užitečnost si však Pascal uvědomoval také limity těchto filozofií: stoicismus vede k pýše,<sup>19</sup> skepticismus

---

<sup>15</sup> „Pascal“, in: *The Glory of the Lord, A Theological Aesthetics III: Lay Styles*. Ignatius Press – Crossroads Publications, San Francisco – New York 1986, 182.

<sup>16</sup> *Pensées*, B 764, L 307.

<sup>17</sup> B 282, L 110, Ž 27.

<sup>18</sup> B 331, L 533, Ž 31.

<sup>19</sup> PASCAL, *Entretien avec M. de Sacy*, op. cit., 98.

k zoufalství.<sup>20</sup> Lidský rozum je zázrak stvoření a odlišuje člověka od všech ostatních tvorů, neboť „člověk je pouhá třtina, to nejslabší, co chová příroda; ale je to třtina myslící“.<sup>21</sup> Limity filozofů jsou tedy jednoduše řečeno limity stvořeného rozumu. Byť i Démokritos prohlásil: „Budu mluvit o všem,“<sup>22</sup> rozum sám o sobě ty nejhlubší a nejnaléhavější otázky vyřešit nedokáže. Co tedy nakonec zůstává jak pro Pascalův věk, tak pro náš věk tou největší a nejnaléhavější otázkou? Je to otázka po celkovém smyslu našeho údělu, našeho života a naší naděje, který směřuje ke štěstí. To si smíme představovat jako věčné, může nám ho ovšem udělit pouze Bůh: „Nic není pro člověka tak důležité jako jeho vlastní stav; nic mu nemá nahánět takovou hrůzu jako věčnost.“<sup>23</sup>

Při úvahách nad Pascalovými *Pensées* se tak či onak neustále setkáváme s tímto základním principem: „realita je nadřazena ideji“. Pascal nás učí „vyhýbat se různým formám zatemňování reality“, od „andělskému purismu“ až po „intelektualismy bez rozvahy“.<sup>24</sup> Nic přitom není nebezpečnější než odosobněný rozum: „Z toho, kdo chce být andělem, stane se zvíře.“<sup>25</sup> Zhoubné ideologie, kterými stále trpíme v oblasti ekonomiky, společenského života, antropologie a morálky, drží své stoupence uvězněné ve světě iluzí, kde ideje nahradily realitu.

## Lidský úděl

Pascalova filozofie, vždy paradoxní, se opírá o přístup stejně prostý jako srozumitelný: snaží se dospět k „realitě osvětlené uvažováním“.<sup>26</sup> Začíná postřehem, že člověk je sám sobě v jistém smyslu cizí, je vznešený, a zároveň ubohý. Vznešený silou svého rozumu a schopnosti ovládat vlastní vášně, ale vznešený také tím, „že ví o své ubohosti“.<sup>27</sup> Člověk totiž usiluje o něco jiného než o uspokojení svých pudů nebo o to, aby se jim vzpíral, „neboť to, co u zvířat patří k přirozenosti, nazýváme u člověka ubohostí“.<sup>28</sup> Existuje přitom nepříjemný nepoměr mezi naší bezmeznou touhou po štěstí a poznání pravdy na jedné straně a na druhé straně naším omezeným rozumem a tělesnou křehkostí, která nakonec končí smrtí. Pascalovou silnou stránkou je také jeho neúprosný realismus: „Nepotřebujeme mít duši obzvlášť povýšenou, abychom pochopili, že není tu uspokojení pravého ani trvalého, že všechny naše rozkoše nejsou nežli marnost, že naše bolesti jsou nekonečné a že posléze smrt, která nám hrozí každý okamžik, neklamně přivede nás v málo letech do strašné nutnosti, že budeme navěky buď zničeni, nebo nešťastni. Nic jistějšího nad to, nic hroznějšího. Hrajme si jak chceme na statečné; hle konec, jenž

---

<sup>20</sup> Srov. *Pensées*, B 435, L 208.

<sup>21</sup> B 347, L 200, Ž 12.

<sup>22</sup> B 72, L 199, Ž 79.

<sup>23</sup> B 194, L 427.

<sup>24</sup> Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 231. [Český text přebíráme z překladu Milana Glasera vydaného nakladatelstvím Paulínky, Praha 2014 – pozn. překl.]

<sup>25</sup> *Pensées*, B 358, L 678, Ž 84.

<sup>26</sup> Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 232.

<sup>27</sup> *Pensées*, B 397, L 114, Ž 85.

<sup>28</sup> B 409, L 117, Ž 63.

očekává i nejkrásnější život na světě.<sup>29</sup> V tomto tragickém stavu se tak jedinec jistě nemůže stáhnout do sebe, neboť jeho ubohost a nejistota jeho údělu se mu jeví jako nesnesitelné. Proto se potřebuje rozptýlit. Pascal to ochotně uznává: „Proto lidé tak milují hluk a rozruch.“<sup>30</sup> Pokud totiž člověk před svým údělem neutíká rozptýlením – a velice dobře se dokážeme rozptýlit prací, nejrůznějšími volnočasovými aktivitami, vztahy v rodině nebo s přáteli, ale žel i neřestmi, k nimž vedou některé vášně – zakouší jeho lidství „svou nicotu, svou opuštěnost, svou nedostatečnost, svou závislost, bezmoc, svou prázdnotu. Okamžitě se z hloubek jeho duše vynoří nuda, sklíčenost, smutek, hořkost, nespokojenost, zoufalství.“<sup>31</sup> Rozptýlení ovšem naši velikou touhu po životě a štěstí nedokáže uspokojit, natož naplnit. To je něco, co všichni dobře známe.

Na tomto místě Pascal předkládá svůj zásadní argument. „Co jiného na nás tedy volá tato lačnost a ta bezmocnost, než že v člověku kdysi bylo opravdové štěstí, z něhož mu teď zbývá jenom znamení a zcela prázdná stopa, kterou se marně pokouší naplnit vším, co ho obklopuje, vymáhaje na věcech vzdálených pomoc odmítanou věcmi přítomnými; ani ty však na to nijak nestačí, protože ten nekonečný jícen může naplnit jen předmět nekonečný a neměnný, to znamená Bůh sám.“<sup>32</sup> Podobá-li se tedy člověk „sesazenému králi“,<sup>33</sup> který se snaží pouze nabýt zpět své ztracené velikosti, a přitom ví, že toho není schopen, čím tedy je? „Jaký přelud je tedy člověk? Jaká novota, jaká obludnost, jaká změť, jaký podnět protimluvů, jaký div? Soudce všech věcí, nejapný zemní červ, správce pravdy, stoka nejistoty a bludu, sláva i odpad vesmíru. Kdo rozmotá tu spleť?“<sup>34</sup> Jako filozof Pascal jasně viděl, že „čím větší je naše inteligence, tím více objevujeme velikost a nízkost člověka“,<sup>35</sup> a také že tyto rozpory jsou nesmiřitelné. Lidský rozum je nedokáže dovést ke shodě ani tuto záhadu vyřešit.

Pascal dále tvrdí, že pokud existuje Bůh a pokud člověk obdržel božské zjevení – jak to vyznává řada náboženství – a toto zjevení je pravdivé, musí také obsahovat odpověď, na kterou čekáme, abychom vyřešili rozpory, které nám způsobují takovou úzkost. „Jsou-li vznešené a ubohé stránky člověka tak zjevné, je nezbytně nutné, aby nám pravdivé náboženství ukázalo nejen to, že v člověku je nějaký velký princip vznešenosti, ale že je v něm i velký princip ubohosti. A rovněž je třeba, aby nám vysvětlilo důvod těch ohromujících rozporů.“<sup>36</sup> Na základě studia velkých náboženství dochází Pascal k závěru, že „žádná myšlenka a žádná asketicko-mystická praxe nemůže nabídnout cestu k vykoupení“, leda by se „vyšší kritérium pravdy nacházelo v osvětlení milostí“.<sup>37</sup> „Marně v sobě, lidé, hledáte lék na svá strádání,“ píše Pascal v představě, co by nám mohl říci pravý

---

<sup>29</sup> B 194, L 427, U 111–112.

<sup>30</sup> B 139, L 136.

<sup>31</sup> B 131, L 622, Ž 120.

<sup>32</sup> B 425, L 148, Ž 37.

<sup>33</sup> B 398, L 116, Ž 63.

<sup>34</sup> B 434, L 131, Ž 88–89.

<sup>35</sup> B 443, L 613.

<sup>36</sup> B 430, L 149, Ž 99.

<sup>37</sup> H. U. VON BALTHASAR, op. cit., 186.

Bůh: „Všechn váš důmysl nedospěje dál než k poznání, že sami v sobě nemůžete najít ani pravdu, ani dobro. Filozofové vám to slibovali a nedovedli to splnit. Vždyť nevědí, v čem je vaše opravdové dobro, ani jaký je váš opravdový stav.“<sup>38</sup>

Když tedy Pascal uplatnil svou mimořádnou inteligenci při studiu lidského údělu, Písma svatého a církevní tradice, představuje se nyní s dětskou prostotou jako pokorný svědek evangelia. Coby křesťan chce mluvit o Ježíši Kristu k těm, kteří ukvapeně dospěli k závěru, že neexistuje žádný pádný důvod, proč v pravdy křesťanství věřit. On sám přitom ze své zkušenosti ví, že obsah Božího zjevení nejenže požadavkům rozumu *neodporuje*, ale dokonce nabízí úžasnou odpověď, které by žádná filozofie sama o sobě nikdy nedosáhla.

### **Obrácení: Pánova návštěva**

Dne 23. listopadu 1654 prožil Pascal silný okamžik, který se dodnes označuje jako jeho „noc ohně“. Tato mystická zkušenost, při níž mu vytryskly slzy radosti, byla pro něj tak intenzivní a rozhodující, že ji zaznamenal na kousek papíru s přesným datem jako *Mémorial*, „Připomínku“, a vložil lístek do podšívky svého kabátu, kde byl objeven až po jeho smrti. Ačkoli nezjistíme přesnou povahu toho, co se oné noci v Pascalově duši odehrálo, šlo podle všeho o setkání, které on sám stavěl na roveň setkání zásadnímu pro celé dějiny zjevení a spásy: tomu, co Mojžíš prožil v blízkosti hořícího keře (srov. Ex 3). Výraz „OHĚŇ“,<sup>39</sup> který Pascal umístil do záhlaví „Připomínky“, nás k tomuto relativnímu srovnání vybízí. A zdá se, že tuto paralelu naznačuje i sám Pascal, který bezprostředně po zmínce o ohni opakuje přívlastek, který si Hospodin dal v Mojžíšově přítomnosti – „Bůh Abrahámův, Bůh Izákův, Bůh Jakubův“ (Ex 3,6.15) – a dodává: „ne filozofů a mudrců. Jistota. Jistota. Cit. Radost. Pokoj. Bůh Ježíše Krista“.

Náš Bůh je vskutku radost a Blaise Pascal to dosvědčuje před celou církví i před všemi, kdo Boha hledají. „Bůh není abstraktní či kosmický. Nikoli. Je Bohem osoby, povolání, Bohem Abraháma, Bohem Izáka a Bohem Jakuba; jistotou, pocitem a radostí.“<sup>40</sup> Setkání z oné noci, které Pascalovi potvrdilo „vznešenost lidské duše“, ho zaplavilo stejně živou a nevyčerpateľnou radostí: „Radost, radost, radost, slzy radosti.“ A tato božská radost se mu stala příležitostí k vyznání a modlitbě: „Ježíš Kristus. Odloučil jsem se od něj. Utekl jsem od něj, zapřel ho, ukřižoval jsem ho. Kéž se od něj nikdy neodloučím“.<sup>41</sup> Zkušenost s láskou Boha, který se v Ježíši Kristu osobně podílel na našich dějinách a neustále se podílí na našem životě, nasměrovala Pascala na cestu hlubokého obrácení, života v lásce, a tak i „úplného a sladkého zřeknutí se“<sup>42</sup> „starého člověka s dřívějšími způsoby života, který je chtivý rozkoší a žene se do zkázy“ (Ef 4,22).

---

<sup>38</sup> *Pensées*, B 430, L 149.

<sup>39</sup> *Pensées (Mémorial)*, L 913.

<sup>40</sup> *Katecheze*, 3. června 2020.

<sup>41</sup> *Pensées (Mémorial)*, L 913.

<sup>42</sup> L 913.

Jak poznamenal svatý Jan Pavel II. ve své encyklice o vztahu víry a rozumu, „filozofové jako Pascal“ vynikají odmítnutím jakéhokoli předpokladu, ale také pokorným a odvážným postojem. Došli k poznání, že víra „zbavuje rozum přílišné sebedůvěry“.<sup>43</sup> Jistě, ani před nocí 23. listopadu 1654 Pascal „nikdy nepochyboval o Boží existenci. Věděl také, že Bůh je nejvyšší dobro... Tím, co mu chybělo a po čem toužil, tedy nebylo vědění, ale moc, ne pravda, ale síla.“<sup>44</sup> Tuto sílu mu nyní darovala milost a on cítil, že je s jistotou a radostí přitahován k Ježíši Kristu: „Boha známe jen skrze Ježíše Krista. Bez tohoto prostředníka je všechno spojení s Bohem zrušeno.“<sup>45</sup> Objevit Ježíše Krista znamená objevit Spasitele a Osvoboditele, kterého potřebuji: „Tento Bůh není nic jiného než usmířitel naší ubohosti. A tak můžeme Boha dobře poznat, jen poznáme-li i své nepravosti.“<sup>46</sup> Jako každé skutečné obrácení se i Pascalovo obrácení odehrálo v pokoře, která nás vysvobozuje „z naší omezenosti a zahleděnosti do sebe“.<sup>47</sup>

Ohromující a neklidná inteligence Blaise Pascala, překypující pokojem a radostí ze zjevení Ježíše Krista, nás tedy vybízí, abychom podle „řádu srdce“<sup>48</sup> postupovali k jasnému „těchto nebeských světél“.<sup>49</sup> Je-li totiž náš Bůh „Bohem skrytým“ (srov. Iz 45,15), je to proto, že si „přál se skrýt“<sup>50</sup> takovým způsobem, aby ho náš rozum osvětlený milostí nikdy nepřestal hledat. Proto ho poznáváme právě díky osvětlení milostí. Naše lidská svoboda však tomu musí být otevřená, a Ježíš nás vskutku utěšuje: „Nehledali byste mě, kdybyste mě nenašli.“<sup>51</sup>

### **Řád srdce a jeho důvody k víře**

Slovy Benedikta XVI. „katolická tradice hned zpočátku odmítla takzvaný fideismus, což je vůle věřit proti rozumu“.<sup>52</sup> Také Pascal důrazně lpí na „rozumnosti víry v Boha“:<sup>53</sup> nejen proto, že „rozum nemůže být nucen věřit tomu, o čem ví, že je nepravdivé“,<sup>54</sup> ale také proto, že „porušíme-li principy rozumu, naše náboženství bude nesmyslné a směšné“.<sup>55</sup> I když je však víra rozumná, zůstává nadále Božím darem a nesmí se vnucovat. „Nedokazujeme, že máme být milováni, výpočtem příčin lásky podle jejich pořadí; to by

---

<sup>43</sup> Encyklika *Fides et ratio* (14. září 1998), 76: AAS 91 (1999), 64. [Český text přebíráme z překladu vydaného nakladatelstvím Zvon, Praha 1999 – pozn. překl.]

<sup>44</sup> H. GOUHIER, *Blaise Pascal. Commentaires*, Paris, 1971, 44–45.

<sup>45</sup> *Pensées*, B 547, L 189, Ž 114.

<sup>46</sup> Tamtéž, Ž 115.

<sup>47</sup> Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 8.

<sup>48</sup> Srov. *Pensées*, B 283, L 298.

<sup>49</sup> B 435, L 208.

<sup>50</sup> B 585, L 242.

<sup>51</sup> *Pensées (Le Mystère de Jésus)*, B 553, L 919.

<sup>52</sup> *Katecheze*, 21. listopadu 2012.

<sup>53</sup> Tamtéž.

<sup>54</sup> PASCAL, *Entretien avec M. de Sacy*, op. cit., 87.

<sup>55</sup> *Pensées*, B 273, L 173, Ž 24.



bylo směšné,<sup>56</sup> říká se svým jemným humorem Pascal, když srovnává lidskou lásku a způsob, jakým nás vábí Bůh. Stejně jako lidská láska, „která nabízí, ale nikdy nevnučuje, se ani Boží láska nikdy nevnučuje“.<sup>57</sup> Ježíš vydal svědectví pravdě (srov. Jan 18,37), „nechtěl ji však násilím vnučovat těm, kteří se proti ní stavěli“.<sup>58</sup> Proto „je dostatek světla pro ty, kdo si z celé duše přejí Boha spatřit, a dostatečná tma pro ty, kdo mají přání opačné.“<sup>59</sup>

Pascal dále říká, že „víra je něco jiného než důkaz: jedno je lidské, druhé je dar Boží“.<sup>60</sup> Proto nelze věřit, „jestliže Bůh nenakloní srdce“.<sup>61</sup> Ačkoli je víra vyššího řádu než rozum, nevyplývá z toho, že by víra byla v protikladu k rozumu: naopak, víra rozum nekonečně převyšuje. Při četbě Pascalova díla se nejprve nesetkáváme s rozumem, který objasňuje víru, ale s křesťanem vynikajícím mimořádně přísnou logikou, jíž objasňuje Bohem milostivě ustanovený řád, který rozum přesahuje: „Nekonečná vzdálenost od těla k duchu je obrazem nekonečně nekonečnější vzdálenosti od ducha k lásce, neboť tato je nadpřirozená.“<sup>62</sup> Jako vědec znalý geometrie, vědy o tělesech umístěných v prostoru, a matematik znalý filozofie, vědy o myslích umístěných v dějinách, mohl Blaise Pascal, osvícený milostí víry, shrnout celou svou zkušenost do těchto slov: „Všechna tělesa dohromady nebyla by s to vytvořit sebenepatrnější myšlenku: je to nemožné a jiného řádu. Ze všech těl a duchů nebylo by možno vybavit jedině hnutí pravé lásky, je to nemožné a jiného řádu, nadpřirozeného.“<sup>63</sup>

Geometrické operace ani filozofické uvažování nám samy o sobě neumožňují získat „zcela jasný pohled“ na svět nebo na sebe sama. Ti, kdo se zaplétají do detailů svých výpočtů, nemohou těžit z pohledu na celek, který nám umožňuje „vidět všechny principy“. To je úkolem „jemného ducha“, kterého Pascal vyzdvihuje, neboť při snaze o uchopení skutečnosti „věci musíme pojmout naráz, jediným pohledem“.<sup>64</sup> Toto intuitivní vidění souvisí s tím, co Pascal nazývá „srdcem“. „Pravdu poznáváme nejen rozumem, ale také srdcem. Právě tou druhou cestou poznáváme první principy; a úsudek, který se na tom vůbec nepodílí, se jen marně pokouší je popřít.“<sup>65</sup> Bohem zjevené pravdy – jako například skutečnost, že Bůh, který nás stvořil, je láska, že je Otec, Syn a Duch Svatý a že se vtělil v Ježíši Kristu, který zemřel a vstal z mrtvých pro naši spásu – nelze prokázat rozumem. Lze je poznat jedině díky jistotě víry, a pak okamžitě přecházejí z duchovního srdce do rozumové mysli, která uznává jejich pravdivost a následně je může vysvětlovat. „A proto

---

<sup>56</sup> B 283, L 298, Ž 24.

<sup>57</sup> *Homilie o slavnosti Ježíše Krista Krále*, 20. listopadu 2022.

<sup>58</sup> DRUHÝ Vatikánský koncil, deklaráce *Dignitatis humanae*, 11.

<sup>59</sup> *Pensées*, B 430, L 149, Ž 104.

<sup>60</sup> B 248, L 7, U 152.

<sup>61</sup> B 284, L 380, U 166.

<sup>62</sup> B 793, L 308.

<sup>63</sup> Tamtéž.

<sup>64</sup> B 1, L 512.

<sup>65</sup> B 282, L 110, Ž 26–27.

ti, jimž Bůh dal zbožnost skrze cit v srdci, jsou vskutku šťastni a plným právem ubezpečeni.“<sup>66</sup>

Pascal se nikdy nesmířil s tím, že někteří lidé nejenže neznají Ježíše Krista, ale z lenosti nebo kvůli svým vášním evangeliem pohrdají a odmítají ho brát vážně. Vždyť v Ježíši Kristu jde o jejich život! „Nesmrtelnost duše je něco, na čem nám tolik záleží, co se nás dotýká tak hluboce, že bychom museli ztratit všechn cit, kdyby nám bylo lhostejno vědět, na čem jsme... A proto mezi těmi, kdo ještě nedospěli k jasnému přesvědčení, činím naprostý rozdíl mezi těmi, kdo se s napětím všech sil snaží poučit se, a těmi, kdo žijí a nestarají se a nemyslí na to.“<sup>67</sup> Dobře víme, že se často pokoušíme před smrtí utéct nebo ji překonat v domnění, že se nám podaří „zahnat myšlenku na konečnost naší existence“ nebo „odstranit její moc a rozptýlit strach. Křesťanská víra však není způsob, jak strach ze smrti vymýtit, ale pomáhá nám spíše se smrti postavit. Dříve nebo později touto branou projdeme všichni... Pravé světlo, které osvětluje tajemství smrti, vzchází z Kristova vzkříšení.“<sup>68</sup> Jedině Boží milost umožňuje lidskému srdci poznat Boha a žít životem lásky. To vedlo jednoho významného Pascalova komentátora naší doby k úvaze, že „myšlení se nestane křesťanským, pokud nedosáhne toho, co přinesl Ježíš Kristus, totiž lásky“.<sup>69</sup>

### **Pascal, spory a láska**

Než skončíme, musím se zmínit ještě o Pascalově vztahu k jansenismu. Jedna z jeho sester, Jacqueline, se rozhodla pro řeholní život a vstoupila v Port-Royal do kongregace s teologií výrazně ovlivněnou Corneliem Jansenem, jehož traktát *Augustinus* vyšel roku 1640. V lednu roku 1655, nedlouho po své „noci ohně“, se do ústraní v opatství Port-Royal uchýlil i Pascal. Během následujících měsíců pak na pařížské univerzitě Sorbonna vznikl mezi jezuitu a „jansenisty“ vleklý a zásadní spor o zmíněný traktát. Týkal se zejména otázky Boží milosti a vztahu mezi milostí a lidskou přirozeností, konkrétně naší svobodnou vůlí. Pascal sice nebyl členem kongregace v Port-Royal ani se nestavěl na žádnou ze stran – jak napsal: „Jsem sám... Vůbec nejsem součástí Port-Royal“<sup>70</sup> – vzhledem ke svým vynikajícím rétorickým schopnostem byl nicméně jansenisty pověřen, aby je hájil. Učinil tak v letech 1656 a 1657, kdy vydal sérii osmnácti spisů známých jako *Lettres provinciales*.<sup>71</sup>

Ačkoli některé teze považované za „jansenistické“ byly skutečně v rozporu s vírou,<sup>72</sup> což Pascal sám uznal, reagoval ale tím, že tyto teze se v traktátu *Augustinus* nevyskytují a že je nezastávají ani ti, kdo jsou spojeni s Port-Royal. Přesto se však některá jeho vlastní

---

<sup>66</sup> Tamtéž.

<sup>67</sup> B 194, L 427, U 109–110.

<sup>68</sup> *Katecheze*, 9. února 2022.

<sup>69</sup> J.-L. MARION, *La Métaphysique et après*, Paris 2023, 356.

<sup>70</sup> *Dix-septième lettre provinciale*, in: *Œuvres complètes*, par M. Le Guern, II, Paris 2000, 781.

<sup>71</sup> Česky vyšlo pod názvem *Listy proti jezuitům*, přel. Vratislav Čechal, Praha 1926 – pozn. překl.

<sup>72</sup> Srov. B. NEVEU, *L'erreur et son juge: remarques sur les censures doctrinales à l'époque moderne*, Napoli 1993.

tvrzení, například to o predestinaci, převzaté z pozdější Augustinovy teologie a Jansenem formulované ve striktnější podobě, pravdě nepodobají. Měli bychom si ovšem uvědomit, že stejně jako se svatý Augustin snažil v pátém století bojovat proti pelagiánům, kteří tvrdili, že člověk může konat dobro a být spasen vlastními silami a bez Boží milosti, tak i Pascal za sebe upřímně věřil, že bojuje proti implicitnímu pelagianismu či semipelagianismu v učení „molinistických“ jezuitů, pojmenovaných podle teologa Luise de Moliny, který zemřel v roce 1600, avšak v polovině 17. století měl ještě poměrně velký vliv. Přičtème tedy Pascalovi upřímnost a poctivost záměrů.

Tento list není vhodným místem, kde tuto otázku znovu otevírat. To, před čím Pascal náležitě varoval, zůstává nicméně zdrojem obav i pro naši dobu: „neopelagianismus“,<sup>73</sup> který chce vše činit závislým „na lidském úsilí usměrňovaném církevními normami a strukturami“<sup>74</sup> a pozná se tak, že nás „nakazí domněnkou, že spásy dosáhneme vlastními silami“.<sup>75</sup> Také je třeba zdůraznit, že Pascal svůj konečný postoj k milosti, a zejména k tomu, že Bůh „chce, aby se všichni lidé zachránili a (došli) k poznání pravdy“ (1 Tim 2,4), na konci života vyložil v dokonale katolických pojmech.<sup>76</sup>

Jak jsem již poznamenal, Blaise Pascal na konci svého krátkého, avšak mimořádně bohatého a plodného života upřednostnil před vším ostatním lásku k bratřím a sestřím. Cítil a věděl, že je údem jediného těla, neboť „když Bůh stvořil nebesa a zemi, které nepocítí ují žádné blaho ze svého bytí, chtěl stvořit bytosti, které by je poznaly a z nichž by sestávalo tělo myslících údů“.<sup>77</sup> Pascal jako křesťan-laik vychutnával radost z evangelia, jímž chce Duch uzdravit a učinit plodným „všechny dimenze člověka“, aby sjednotil „všechny lidi na hostině Království“.<sup>78</sup> Když v roce 1659 sepsal svou úchvatnou *Modlitbu s prosbou Boha o správné využití nemoci*, byl to vyrovnaný muž, který se přestal zabývat spory a dokonce i apologetikou. Těžce nemocný a na pokraji smrti požádal o možnost přijmout svaté přijímání, nebylo to ale možné ihned. Prosil tedy svou sestru: „Protože nemohu přijímat v hlavě [Ježíši Kristu], chtěl bych přijímat v údech.“<sup>79</sup> „Toužebně si přál zemřít ve společnosti chudých“.<sup>80</sup> Krátce poté, co 19. srpna 1662 naposledy vydechl, se o Pascalovi říkalo, že „zemřel s prostotou dítěte“.<sup>81</sup> Po přijetí svátostí jeho poslední slova zněla: „Kéž mě Bůh nikdy neopustí“.<sup>82</sup>

---

<sup>73</sup> Srov. KONGREGACE PRO NAUKU VÍRY, list *Placuit Deo* (22. února 2018); apoštolská exhortace *Gaudete et exsultate*, 57–59.

<sup>74</sup> Apoštolská exhortace *Gaudete et exsultate*, 59.

<sup>75</sup> Apoštolský list *Desiderio desideravi*, 20. [Český překlad viz [http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2022\\_ppF\\_Desiderio-desideravi\\_CZ.pdf](http://www.liturgie.cz/shared/clanky/102/2022_ppF_Desiderio-desideravi_CZ.pdf) – pozn. překl.]

<sup>76</sup> Srov. *Pensées (Le Mystère de Jésus)*, B 550, L 931. Úvodní slova – „Miluji všechny lidi jako své bratry, protože všichni jsou vykoupeni“ – jsou ve vydání podle Lafumy přeškrtnuta.

<sup>77</sup> B 482, L 360, Ž 66.

<sup>78</sup> Apoštolská exhortace *Evangelii gaudium*, 237.

<sup>79</sup> G. PERIER, op. cit., 92–93.

<sup>80</sup> Tamtéž, 93.

<sup>81</sup> Tamtéž, 90.

<sup>82</sup> Tamtéž, 94.

Kéž nám geniální dílo Blaise Pascala a příklad jeho života, tak hluboce ponořeného do Ježíše Krista, pomáhají vytrvat až do konce na cestě pravdy, obrácení a lásky. Neboť tento život pomíjí v pouhém okamžiku: „Věčná radost výměnou za jediný den úsilí na zemi.“<sup>83</sup>

Dáno v Římě, u sv. Jana v Lateránu, dne 19. června 2023

---

<sup>83</sup> *Pensées (Mémoires)*, L 913.